

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 846

KURAN'DAKİ TEKRARLAR
ve HİKMETLERİ

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Tashih:

Haluk Zahid KIZILYER

ISBN : 978-625-7069-70-0

1. Baskı, Haziran 2020, Ankara, 2.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 27.03.2020
tarih ve 140 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No : 15402

Baskı: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ

Ostim OSB Mah. 1256 Cadde No: 11
06370 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ: Kur'an'daki Tekrarlar Hakkında Tarihî Bilgiler	3

I TEKRÂRÜ'L-KUR'ÂN KAVRAMI

A. TEKRAR	11
1. Genel Olarak Tekrar	11
2. Kur'an-ı Kerim'e Göre Tekrar	12
a) Kur'an'da "Tekrar" Anlamında Kullanılan Kelimeler... 13	
i. Tasrif	13
ii. Tezkir	15
iii. İade	16
iv. Terdid	17
v. Rücû	17
B. KUR'AN	19
1. Kur'an'ın Lügat Manası	19
2. Kur'an'ın İstilahî Manası	21
C. BİR TERKİP OLARAK TEKRÂRÜ'L-KUR'ÂN	21
D. TEKRÂRÜ'L-KUR'ÂN'IN ÜSLÛBÜ'L-KUR'ÂN İLE OLAN İLGİSİ	22

E. TEKRÂRÜ'L-KUR'ÂN'IN İ'CÂZÜ'L-KUR'ÂN İLE OLAN İLGİSİ	24
---	----

II

 KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN ÖNEMİ VE GAYELERİ

A. KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN ÖNEMİ	27
B. KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN GAYELERİ	33
1. Te'kîd	33
2. Takrir	37
3. Va'îd-Tehdit	39
4. Zecr	41
5. Tebşîr	44
6. Teşvik	46
7. Tembih	49
8. Unutulma İhtimalini Yok Etme	52
9. Öğüt	53
10. Yüceltme (Tâzim)	55
11. Övme ve Mükâfatlandırma	57
12. Öç Almakla Sevindirme (Teşeffî)	60
13. Eğitim-Öğretim	61
14. Şüpheleri Yok Etme	63
15. Nimetlere Şükür İstemek	63
16. Faydayı Çoğaltma	68
17. Dua (Tazarru)	69
18. Telaffuzda Kolaylık Sağlama	71
19. Kiraatte Kolaylık Sağlama	72
20. Fâsılalara Uygunluk Sağlama	73
21. İrşad ve İkna Etme	75

III KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN KULLANILIŞ ŞEKİLLERİ

A. HARFİN TEKRARI	79
B. ZAMÎR-İ FASILLARIN TEKRARI	81
C. KELİMELERİN TEKRARI	82
D. CÜMLENİN TEKRARI	84
E. MANANIN TEKRARI	87
1. Mananın Farklı Lafızlarla Tekrarı	87
2. Mananın “Kıssa” Şeklinde Tekrarı.....	88
a) İsrâiloğulları Kıssalarının Zikir Maksatları	93
b) Yûsuf Kıssası'nın Tekrarlanmama Sebepleri	94

IV KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN UYGULANIŞ YOLLARI

A. ATIF	97
B. İDRÂB	98
C. İTNÂB	99
D. TEMSİL	100
E. BİR SORUYA CEVAP	101
F. TERFİ	103
G. MÜTEALLAKIN (Bağlı Olduğu Yerin) ÇEŞİTLİ OLMASI	104
H. YEMİN	104
İ. DEĞİŞİK İKİ MEF'ULÜN GELMESİ	106
J. TASRİF	106
K. MANALARIN DEĞİŞİK OLMASI	107
L. İKİ MEF'UL ARASINDAKİ MESAFENİN UZAMASI	108
M. MÜBALAĞA	109
N. İCMAL VE TAFSİL	110

V KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN ÖZELLİKLERİ

A. PRATİK BİR EĞİTİM METODUDUR	113
B. ANLAŞILMAYI KOLAYLAŞTIRIR	114
C. ZİHİNLERDE KALICILIĞI SAĞLAR	115
D. USANDIRICI DEĞİLDİR	115
E. HEP TAZELİĞİNİ MUHAFAZA EDER	116
F. GENEL OLARAK İTİKADÎ KONULARI İHTİVA EDER	117
G. SANATI ZENGİNLEŞTİRİCİ BİR ÜSLUPTUR	117

VI KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN KONULARI

A. İTİKADÎ KONULARI İHTİVA EDEN TEKRARLAR	121
1. Cennet ve Cehennemde Ebedilik	121
2. Kâfirler	123
3. Yeniden Diriliş	126
4. İman ve Salih Amel	127
5. Allah'ın Yaratıcılık Kudreti	131
6. Ecel ve Ölüm	133
7. Şirk	136
8. Tevhid	138
9. Allah'ın Sıfatları	140
a) İlim	140
b) Bağışlama ve Acıma	142
c) Müminlere Vekillik	143
10. Allah'ın Helâk Etmesi	144
11. Hidâyet ve Dalâlet	145
12. İbret	147
13. Şükür ve Allah'ın Fazlı	148
14. Âhîret Hayatı	149

15. İblîs ve Hz. Âdem'e Secde	151
16. İnsanın Yaratılışı	152
17. Benî İsrâil	154
18. Allah'ın Âyetlerinden Yüz Çevirme	155
B. AMELÎ KONULARI İHTİVA EDEN TEKRARLAR	159
1. Namaz ve Zekât	159
2. İbadette Ruhsat	161
3. Allah'a İbadet	163
4. Allah'ın İndirdikleriyle Hükmetmeme	165
5. Kiblenin Değiştirilmesi	166
6. Cihad	169
7. Hakka Davetin Sınırı	170
8. Tevbe	172
C. AHLAKÎ KONULARI İHTİVA EDEN TEKRARLAR	174
1. Lût'un Kavminin Sapıklığı	174

VII KUR'AN'DAKİ TEKRARLARIN ZİYÂDE-NOKSAN, TAKDİM-TEHİR, İBDÂL VE HAZF-İSBÂT YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

A. ZİYÂDE-NOKSAN	177
B. TAKDİM-TEHİR.....	179
C. İBDÂL.....	181
D. HAZF-İSBÂT	182
SONUÇ	185
BİBLİYOGRAFYA	189

ÖN SÖZ

Yüce Allah'ın “okunan kitap” anlamına gelen Kur'an ismini verdiği, “hakkında şek ve şüphe bulunmayan, müttakilere rehber”¹ olarak tanıttığı, “insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarasın diye sana indirdiğimiz kitap”² olarak ve daha pek çok özelliğini öne çıkararak vafsettiği yüce Kur'an-ı Kerim üzerinde ilmî çalışma yapmak her kula nasip olacak bir lütuf değildir. Öncelikle bize bu ayrıcalığı nasip eden Rabbime sonsuz hamdüsênâlar olsun. “Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an okumayı nasip ettiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse; diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse.”³ buyuran Peygamber Efendimize sonsuz salât ve selâm olsun.

Her vesileyle dile getirdiğimiz en büyük hakikat şudur ki, Allah Resûlü'nün en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Sadece indirilmesi değil; yazılması, okunması, hıfzı, korunması, sadece bir topluluğa değil tüm insanlığa hitap etmesi, belâgat ve fesahati, üslubu gibi pek çok açıdan mücizevî yönü bulunmaktadır. Onun üslubunun bazı özellikleri vardır ki, bu özellikler mucize kitap oluşunun en önemli delilleridir: Mevcut edebî türlerden farklı oluşu, ses düzeninden ve lügavî güzelliklerinden meydana

¹ Bakara, 2/2.

² İbrâhîm, 14/1.

³ Buhârî, İlim, 15, Zekât, 5.

gelen eşsiz ahengi, anlam ile lafız dengesi, her seviyeden insana aynı anda hitap etmesi, konuların iç içe olması, beyan tarzlarının son derece çeşitli olması, akla ve duygulara dengeli olarak hitap etmesi, emsâlül-Kur'ân ismi altında meseller ihtiva etmesi, tekrar metoduna sahip olması vs. taşıdığı üslup özelliklerinden bazılarıdır.

Kur'an'ın üslubunun sahip olduğu özellikler, onun büyük bir i'câz yönünün ortaya çıkarılmasına vesile olmuş ve "i'câzül-Kur'ân" ilmi doğmuştur. Özellikle dil ve üslup yönünden onun bir benzerini getirmeye hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği, muhtevasının çelişik bir durum arz etmeyişi, geçmişe ve geleceğe ait hususlardan oluşan gayb bilgisine sahip oluşu, kâinata ait ilmî hususları ihtiva etmesi ve bunların pozitif bilimlerin verileriyle uygunluk arz etmesi, ümmî bir kimsenin tüm özellikleriyle Kur'an'ı oluşturan böyle bir metni kendiliğinden ortaya koymasının imkânsızlığı gibi konular Kur'an'ın mu'ciz bir kitap olduğunu göstermektedir. Mu'ciz olduğu kadar veciz de olan Kur'an-ı Kerîm, hem hitabet hem kıraat ve hem de tilâvet açısından hiçbir metne nasip olmayan muhteşemliğe sahiptir. Şiir değildir ama dinlenildiğinde şirden daha fazla bir zevkle insanın ruhuna ve gönlüne sürur verir. Nesirdir ama yine tilâvet edildiği zaman, nesirden öte bir zenginlikle gönülleri coşturur. Bundan dolayı sevgili Peygamberimiz, Abdullah b. Mes'ûd'u yanına çağırarak kendisinden Kur'an tilâvet etmesini istedi. "Ya Resûlallah! Kur'an sana nâzil oldu, benden niçin tilâvet etmemi istiyorsun?" diye sorduğunda, "Senin sesin güzel." diye cevap verdi. Kur'an'ın hem tilâvetinin güzelleştirilmesi hem de manasının daha doğru ve etkili olmasını sağlamak için tecvid ilmi doğmuştur. "Kur'an'ı tertil üzere oku!"⁴ âyeti ile Allah Teâlâ, müminlerden bunu istemektedir.

Görüldüğü gibi Kur'an'ın i'câzı ve vecizliği pek çok açıdan ortadadır. Hem i'câzına hem de vecizliğine katkı sağlayan en önemli üslup özelliklerinden birisi de tekrar metoduna sahip

⁴ Müzzemmil, 74/4.

olmasıdır. Tefsir alanında yüksek lisansa başlayıp ders dönemi- ni sürdürürken öteden beri dikkatimi çeken ve özellikle Rah- mân sûresinde 31 defa tekrarlanan *فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ* “Fe bi eyyi âlâirabbikümâ tükezzibân” (O hâlde Rabbinizin hangi nimetle- rini yalanlıyorsunuz?) âyetini her tekrarladığımızda Kur’an’ın bu özelliğini çalışmak istemiştim. Yaptığım çalışmada pek çok açıdan bunun hikmetini ortaya koymaya çalıştım. Özellikle 23 seneye yayılan vahyin iniş sürecinde ihtiyaçlar dikkate alınarak bazı konuların tekrar gündeme getirilmesi gerekmiştir. Nisyan ile mâlûl olan insanın nisyanına engel olmak için önemli husus- ların kendisine hatırlatılması da hikmetler arasında yer almaktadı- r. “el-Kelâmü izâ tekerrara, tekarrara” (Söz tekrarlandıkça yer- leşir.) kelâmıkararı da bunun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada Kur’an’daki tekrarlar hakkında yazılan eserler ve tarihî bilgiler verilmiş, “tekrar” ve ‘tekrar’ kavramını açıklayan benzer kavramlar ele alınmıştır. Ayrıca Kur’an’daki tekrarların önemi, gayesi, kullanılış şekilleri, uygulanış yolları, özellikleri, konuları ve bu konuları ihtiva eden âyetlerden örnekler verilmiştir. Bilgisayarın kullanıma henüz girmediği ve internetin de olmadığı yıllarda yaptığımız bu çalışmayı Muhammed Fuâd Abdülbâkî’nin *el-Mu’cemü’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm* isimli eserini büyük bir titizlikle inceleyerek âyet, kıssa, konu, cümle, kelime tekrarlarına varıncaya kadar tespit etmeye çalış- tık. Ayrıca ulûmü’l-Kur’ân ve i’câzü’l-Kur’ân alanında yazılan kitapları tetkik ederek “tekrar” konusuna getirdikleri izahlar- dan istifade ettik. Doğrudan “Kur’an’daki tekrarlar” konusunu ele alan Mahmûd el-Kirmânî’nin (500/1106) *Esrârü’t-Tekrâr* ve çağdaş müelliflerden Abdülmün’im Seyyid Hasan’ın *Zâhira- tû’t-Tekrâr* isimli eserlerinden çalışmamız boyunca faydalandık.

Akademik hayatımın ilk adımı olan bu eserin hazırlanmasın- da yaşadığım zorlukları destekleriyle kolaylaştıran ve evindeki mütevazı kütüphanesinde, çalışmamı benimle birlikte okuyan kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail Karaçam’a en kalbî şükranlarımı

sunar sağlıklı uzun ömürler dilerim. Yıllar sonra gözden geçirerek okuyucuların ve tefsir alanında çalışan araştırmacıların faydasına sunmaya çalıştığımız bu eserimiz inşallah istifadeye medar olur. Bizi, Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasına, i'câzının ve vecizliğinin gözler önüne serilmesine katkı sağlamaya muvafak kılan Rabbimize sonsuz hamdüsênâlar olsun. Neslimizi de O'nun yolunda daim eylesin. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Ankara